

Nuoremmilla oli oma virkistävyytensä ulkoilmassa, ja se toimikin tehokkaasti seminaarin loppuun saakka: kaikki olivat aina paikalla esitelmien alkaessa eikä kommentteista ollut pulaa.

Omat kontaktini Tarton yliopiston kanssa juontuvat jo 25 vuoden taakse. Ensimmäisen yhteisten seminaarin pidimme tarttolaisten kanssa vuonna 1987, sittemmin niiden sarja on jatkunut tauotta joka toinen vuosi. Yhteistyön hedelmät ovat moninaiset. Tutustuminen ja sittemmin tiivis kontakti Juri Lotmanin ja Zara Mintsin kanssa heidän kuolemaansa saakka on ollut oman

tutkijanurani suurimpia ilon ja ylpeyden aiheita.

Tartossa tunteet ja muistot nousevat aina herkästi pintaan. Siksi kaupungin kauniissa maisemissa on aina saatava kuljeksia muuten vain ja käydä läpi nykyisin jo mieluummin itsekseen jokaisen seminaarin väistämätön muisteluosio. Näin tein nytkin, vaikka sainkin tehdä tiliä seminaarin tarmokkaalle johtajalle siitä missä olin ollut. Minultahan jäi kuulematta kokonaista kolme kolmestakymmenestä esitelmästä.

Pekka Pesonen

Keskustelua kylmästä sodasta, vaaleista ja hyvinvoinnista

BASEESin (*The British Association for Slavonic and East European Studies*) järjestämä vuosittainen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen konferenssi pidettiin 29.–31.3. Cambridgessä Englannissa. Konferenssissa oli tavalliseen tapaan tarjolla runsaasti mielenkiintoisia työryhmiä ja laaja, monitieteinen esitelmöitsijöiden kirjo. Brittiläinen tutkimus on ymmärrettävästi konferenssin keskiössä, mutta tapahtuma on laajentunut merkittäväksi kansainväliseksi Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen konferenssiksi. Kirjallisuuden ja politiikan tutkimus sekä historia olivat vahvasti edustettuina konferenssin ohjelmassa ja lisäksi tänä vuonna työryhmissä oli myös tavallista enemmän sosiologista ja antropologista tutkimusta. Sen sijaan mediatutkimusta oli tarjolla varsin niukasti. Esittelemme seuraavassa muutamien konferenssin kiinnostavimpien työryhmien sisältöjä ja keskusteluja.

Erityisen ajankohtainen ja paljon keskustelua herättänyt paneeli käsitteli ”uuden kylmän sodan” käsitettä. Keskustelua Venäjän ulkosuhteiden viilentymisestä on

Britanniassa tänä vuonna kiihdyttänyt Edward Lucasin kirja *The New Cold War: How the Kremlin Menaces both Russia and the West*, jossa Lucas puhuu Venäjän ulospäin suuntautuvasta uhosta ja autoritaarisesta politiikasta käyttäen käsitettä uusi kylmä sota samalla kieltäen sen viittaukset ”vanhaan” kylmään sotaan. Konferenssin paneelissa teemaa käsiteltiin muun muassa media-esimerkkien avulla. Manchesterin yliopiston Stephen Hutchingsin ja Galina Miazhevichin mukaan kylmän sodan ja terrorisminvastaisen sodan retoriikka yhdistyvät venäläisessä ja brittiläisessä uutiskerronnassa; esimerkkinään he käyttivät Alexander Litvinenkon polonium-myrkytystapausta. Olesja Koltsova (Higher School of Economics, Pietari) puolestaan näki kylmä sota -ajattelun olevan edelleen osa venäläistä kansallista identiteettiä. 1990-luvun alussa neuvostoliittolaisesta arvomaailmasta haluttiin eroon ja suuntauduttiin länteen, mutta 1999 jälleen alkaneeseen sotilaalliseen aktivoitumiseen ja politiikan keskittymiseen liittyen esiin alkoi nousta neuvostonos-

talgiaa ja yhdistymistä ”yhteistä vihollista” vastaan. Maxine David Surreyn yliopistosta piti koko uuden kylmän sodan käsitettä vaarallisena, sillä se luo turhaa eroa ja vastakkainasettelua, vaikka ns. länsi ja Venäjä tunnetusti tarvitsevat toisiaan ja keskinäistä yhteistyötä. Kylmään sotaan viittaaminen on Davidin mukaan siinä mielessä harhaanjohtavaa, että tällä hetkellä ei ole massaan samanlaista syvää ideologista eroa kuin ennen. James Gow (Kings College) muistutti, että nykyään ei ole myöskään samanlaista asevarustusotaa käynnissä kuin kylmän sodan aikana, mutta retoriikan tasolla intensiivinen kilpailu on havaittavissa.

Uuden kylmän sodan tematiikkaa sivusi myös EU:n ja Venäjän suhteita yhteistyön ja vastakkainasettelun näkökulmista käsitellyt työryhmä. Pragmatismia pidettiin hyvänä lähestymistapana esimerkiksi energiatoimituksiin liittyvässä intressikonfliktissa. Konfliktin juuret ovat Evert Faber van der Meulenin (Leidenin yliopisto, Hollanti) mukaan siinä, että EU:n fokus on energiatoimitusten varmuudessa kun taas Venäjän virninin monipuolistamisessa. Pragmatismia korosti myös Christian Collina (Turinin yliopisto, Italia), joka näki bilateraalisten suhteiden Venäjän kanssa auttavan estämään poliittista vastakkainasettelua. Collina kertoi myös poliittisen eliitin ja median erilaisesta suhtautumistavasta Italian Venäjä-politiikkaan: media kritisoi, poliitikot korostavat pragmatismia. Valentina Feklyunina (Glasgow'n yliopisto) puolestaan oli analysoinut Venäjän kuvaa Britanniassa ja Saksassa ja totesi, että kuva Venäjästä energiantuottajana on erilainen mediassa ja eliittien keskuudessa. Mediassa Venäjää pidetään epäluotettavana energiantoimittajana, joka voi mahdollisesti käyttää energiaa EU:n painostamiseen. Eliitit pitävät energian puutetta suu-

rempana uhkana kuin painostusta eli geopolittisen asean käyttöä. Saksalaisen eliitin joukosta löytyi energiakysymyksissä myös vahva Venäjää tukeva ryhmä.

Antropologinen ja sosiologinen hyvinvoinnin tutkimus oli vahvasti edustettuna tänä vuonna. Kaksi työryhmää otsikolla ”The Withdrawing State? Rethinking Social Security, Welfare and Privatization of Care After Socialism” tarjosivat runsaasti kiinnostavia alustuksia käynnissä olevista tutkimushankkeista eri puolilla Venäjää ja Itä-Eurooppaa. Yhteistä hankkeille oli etnografinen tutkimusote ja kiinnostus arjen käytäntöihin sekä kaupungeissa että maaseudulla. Alustuksissa tarkasteltiin valtion muuttuvia muotoja ja käytäntöjä, hahmotettiin valtiollisen ja ei-valtiollisen rajankäyntiä ja kyseenalaistettiin yhteiskuntatutkimusta pitkälti hallinnut narratiivi valtion vetäytymisestä postsosialistissa yhteiskunnissa. Vaikka neoliberaali politiikka onkin kannustanut julkisen sektorin purkamiseen, esitelmät havainnollistivat kuinka valtio on yhä keskeinen hyvinvoinnin tuottaja ja säätelijä entisissä sosialistimaissa.

Rosie Reed Bournemouthin yliopistosta hahmoteli kiinnostavasti teoreettisessa alustuksessaan antropologista sosiaaliturvan ja hyvinvoinnin tutkimusohjelmaa. Hän peräänkuulutti aiempaa laajempaa sosiaaliturvan määritelmää, joka huomioisi materiaalistien ulottuvuuksien ohella myös kulttuuriset ja psykologiset tekijät. Tatjana Thelen (Max Planck -instituutti) tarkasteli eläkeläisten sosiaaliturvaa itäsaksalaisessa satamayrityksessä. Hän nosti esille seurallisuuden ja yhteisöllisyyden keskeisyyden hoivan tuottamisessa ja analysoi niitä moninaisia tapoja, joilla valtiollinen ja ei-valtiollinen kietoutuivat yhteen yrityksen tarjoamissa sosiaalipalveluissa. Rebecca Kay (Glasgow’n yliopisto) puolestaan

raportoi tunnelmia tuoreelta kenttätyömatkaltaan Altain piirissä sijaitsevaan pieneen kylään, jossa hän aloittelee tutkimusta sosiaaliturvan käytännöistä.

Moskovalainen tutkija Tatjana Sidorina esitelmöi sosiaalipolitiikan haasteista ja kansallisista ohjelmista, jotka hänen mukaansa vahvistavat vertikaalista yhteiskuntasopimusta sosiaalipolitiikassa. Marina Khmelntskaja Oxfordin yliopistosta puolestaan jäljitti venäläisen asuntouudistuksen juuria ja keskeisiä uudistusta ajaneita toimijaryhmiä. Glasgow’n yliopiston tutkija Jackie Kirkham tarkasteli ulkomaisten rahoittajien lanseeraamaa seksuaalikasvatusohjelmaa Moldovassa ja sitä, kuinka uskonnolliset yhteisöt, erityisesti ortodoksinen kirkko, estivät ohjelman toteuttamisen. Antropologi Julie Hemment (Massachusettsin yliopisto, Yhdysvallat) kertoi nuorten vapaaehtoistoiminnan roolista hyvinvointipalveluiden rakennemuutoksessa. Hän linkitti tutkimuksensa ajankohtaiseen keskusteluun, jossa kyseenalaistetaan neoliberalismi hegemonisena ja yhtenäisenä projektina. Hement keskusteli kiinnostavasta paradoksista: yhtäältä Putinin kaudella neuvostoaikaisia käytäntöjä ja arvoja on rehabilitoitu ja valtion roolia hyvinvoinnin tuottamisessa on painotettu, mutta toisaalta samaan aikaan Putinin hallinto on ajanut hyvin (uus)liberalistista sosiaalipolitiikkaa ja purkanut neuvostoaikaisia sosiaaliturvan käytäntöjä.

Keskeinen teema, joka nousi esille suurimmassa osassa hyvinvointityöryhmien esitelmiä, oli sosiaaliturvan, hoivan ja kollektiivisen toiminnan emotionaalinen ulottuvuus. Tunteiden teoretisointi tutkimusasetelmissä on ollut usein vähäistä, mutta kuten alustukset vihjasivat, niiden huomioiminen voisi auttaa ymmärtämään hyvinvoinnin tuottamisen ja yhteiskunnallisen osallistu-

misen käytäntöjä. Feministinen ja sosiologinen tunteiden tutkimus näyttääkin varsin lupaavalta suunnalta hyvinvointiteoreettisen keskustelun laajentamiseksi.

Glasgow’n yliopiston ja Uljanovskilaisen REGION-tutkimuskeskuksen tutkijoiden yhteinen työryhmä ”Everyday Agency in Provincial Russia” tarjosi joukon korkeatasoisia ja kiinnostavia esitelmiä. Vikki Turbine käsitteli naisten kokemuksia oikeuksiensa puolustamisessa Uljanovskissa. Oikeuksien puolustaminen oli varsin vaikeaa niille, joilla ei ollut mahdollisuutta epäviralliseen vaikuttamiseen ja ongelmanratkaisuun henkilökohtaisten sosiaalisten verkostojen kautta, sillä oikeuksien puolustaminen virallisten kanavien kautta osoittautui toistuvasti lähes mahdottomaksi sekä toimimattoman lainsäädännön, korruption että oikeusavun kalleuden takia. Francesca Stella puolestaan esitteli tutkimustuloksia lesbojen yhteisöistä ja verkostoista Moskovassa ja Uljanovskissa. Moskovassa lesboyhteisöt ovat institutionalisoituneita, heillä on omia klubeja ja järjestöjä, kun taas Uljanovskista instituutionalisoituneet puitteet puuttuvat ja homot ja lesbot kokoontuvat pitkälti samoissa epävirallisissa yhteisöissä. Uljanovskissa solidaarisuus, sitoutuminen yhteisöön ja epäviralliset verkostot ovat Moskovaa vahvempia. Stella eritteli myös kiinnostavalla tavalla lesbojen suhdetta julkiseen tilaan: yhtäältä julkinen tila on uhka, jossa joudutaan pelkäämään ulkopuolisten hyökkäyksiä, mutta toisaalta se tarjoaa myös mahdollisuuksia luoda omia vaihtoehtoisia yhteisöllisyyden tiloja, muun muassa puistoissa ja kahviloissa.

Sophie Mammath keskusteli esitelmässään sairauden ja kuoleman merkityksestä saksalaisvähemmistön identiteettityölle Venäjällä. Hänen mukaansa kuolleet ja sairaat tarjoavat ankkurin

elämälle tässä ja nyt: emigroitumista Saksaan ehkäisee tarve jäädä huolehtimaan kuolleiden sukulaisten haudoista, ja toisaalta emigraatioon kannustaa Saksassa asuvien lähisukulaisten sairastuminen ja hoivan tarve. Irina Kosterinan esitelmä pohjasi rikkaaseen empiriseen aineistoon nuorten perheellisten naisten sosiaalisista verkostoista Uljanovskin lähellä sijaitsevissa kylissä. Kosterina eritteli kylän valtasuhteita, sukupuolten suhteita perheissä ja kylän elämää kannattelevia naisten epävirallisia hoivan ja tuen verkostoja.

Työryhmissä oli totuttuun tapaan monia Venäjään ja sen ulkosuhteisiin liittyviä teemoja. Viimeaikaisia vaaleja käsiteltiin esimerkiksi politiikan tutkimuksen ja mediatutkimuksen näkökulmista. Brittitutkijat Richard Sakwa, David White ja Luke March kävivät paljon yleisöä vetäneessä paneelissa läpi Venäjän parlamentti- ja presidentinvaalien tuloksia ja puoluekartan kehitystä. Sakwa näki haasteeksi muun muassa Jedinaja Rossijan muuttamisen/muuttumisen yleispuolueeksi, joka pystyisi pitämään yllä laajaa kannatusta. White esitti, että venäläiset oppositiopuolueet saisivat lisää voimaa koalition muodostamalla. Siihen tarvittaisiin kokonaan uusi puolue, esimerkiksi oikeistovoi- mien liiton SPS:n ja Jablokön rakenteita hyödyntäen. Näin voisi Whiten mukaan syntyä uusi venäläinen demokraattinen puolue. March puolestaan käsiteli oppositiopuolueista Oikeudenmukaista Venäjää ja kommunisteja, joista hän piti etenkin ensin mainittua selvästi virtuaalisena puolueena. Panelistit pitivät vaaleja ohjailtuina muttei varsinaisesti manipuloituina – olihan ihmisillä kuitenkin mahdollisuus äänestää ja valita useista ehdokkaista.

Konferenssin laaja-alaisuus ulottui jälleen aiheiden ohella maantieteelliseen kattavuuteen.

Venäjän lisäksi itäinen Keski-Eurooppa oli esillä monesta näkökulmasta, mikä antaa hyviä vertailukohtia etenkin vertailevaa tutkimusta tekeville. Kiinnostavaa oli esimerkiksi keskustelu ympäristöliikkeen ja vihreän puolueen olemuksen ja kannattajakunnan yhtäläisyyksistä ja eroista Baltiassa verrattuna muuhun Eurooppaan: Virossa vihreiden kannattajat hyväksyvät kapitalismin ja vapaan yrittäjyyden kun perinteisesti vihreän liikkeen kannatus on yhdistetty kapitalismikriittiseen ajatteluun. Allan Sikk (University College London) ja Rune Holmgaard Andersen (Tarton yliopisto) näkevät

tämän liittyvän neuvostomenneisyyteen, sillä neuvostoliittolainen tehomatalous ja teollistaminen aiheuttivat suuria ympäristöongelmia Virossa. Tämä saa ihmiset liittämään sosialismin ympäristöongelmiin ja kapitalismin niiden vähentymiseen. Latviassa taas vihreä puolue on ollut vaaliliitoissa monien eri puolueiden kanssa ja osoittanut siinä mielessä valmiutta joustavuuteen ohjelmassaan. Aberdeenin yliopiston David J. Galbreathin mukaan tällainen joustavuus auttoi Latviata saamaan 2004 ensimmäisen vihreän pääministerin.

**Katja Koikkalainen
Suvi Salmenniemi**

Ei sentään!

Idäntutkimuksessa 3/2007 julkaisiin Kristiina Vaaran arvostelu toimittamastani *Venäjä ja Eurooppa* -antologiasta. Muuten mukavassa ja asiallisessa arvioinnissa todettiin hieman yllättäen, että kirjassa on ”häiritsevän paljon painovirheitä, jotka katkaisevat lukemista aika ajoin”. Pyynnöstäni lehden toimitus tiedusteli asiaa tarkemmin arvostelijalta, joka toimittikin listan havaitsemistaan painovirheistä. Osoittautui, että useimmat

olivat pilkkuvirheitä tai unohtuneita välilyöntejä ja kursivoiteja. Näitä oli löytynyt keskimäärin yksi joka 20 sivua kohden. Totta, että kirjoissa ei periaatteessa saisi olla ainoatakaan painovirhettä, mutta kun yksikään arvostelijan antologiastani löytämä ei ollut vakavan luontoinen (so. ajatuksen merkitystä muuttava), on ehkä syytä erikseen mainita tästä.

Vesa Oittinen